

ACT SOCIAL

Δράσεις για την υποστήριξη και την ενίσχυση
της κοινωνικής επιχειρηματικότητας σε τοπικό επίπεδο

Π.Ε.3	Ανάλυση της αγοράς και επιχειρηματικές ευκαιρίες στον τουριστικό / αγροδιατροφικό τομέα
Παραδοτέο 3.1.4	Εκπόνηση μελέτης για την ανάδειξη των επιχειρηματικών ευκαιριών στη διασυνοριακή περιοχή

Δεκέμβριος 2018

ΔΗΜΟΣ ΘΕΡΜΗΣ

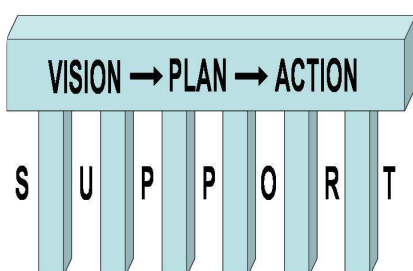
Αριθμός Παραδοτέου	3.1.4
Τίτλος Έργου	Δράσεις για την υποστήριξη και την ενίσχυση της κοινωνικής επιχειρηματικότητας σε τοπικό επίπεδο
Ακρωνύμιο Έργου	ACT SOCIAL
Διάρκεια Έργου	03.10.2017 - 02.10.2019
Εταίροι Έργου	ΚΔ (Δ1) Δήμος Θέρμης (GR) Δ2 Ένωση Νοτιοδυτικών Δήμων (BG) Δ3 Sdruzhenie Yuni Εταίροι (BG)

ΠΕΡΙΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	1
Επιχειρηματικό περιβάλλον και Επιχειρηματικότητα	3
Το επιχειρηματικό περιβάλλον στην Ελλάδα	8
Το επιχειρηματικό περιβάλλον στη Βουλγαρία.....	17
Η επιχειρηματική ευκαιρία	24
Επιχειρηματικές ευκαιρίες στη διασυνοριακή περιοχή	30

Εισαγωγή

Βασικός στόχος του έργου «Δράσεις για την υποστήριξη και ενίσχυση της κοινωνικής επιχειρηματικότητας σε τοπικό επίπεδο/ ACTions for the Support and enhancement of Social entrepreneurship at Local level», είναι ο εντοπισμός και ο προσδιορισμός των κοινωνικών επιπτώσεων των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων στην απασχόληση στη διασυνοριακή περιοχή, καθώς επίσης και η ανάπτυξη δομών και εργαλείων που θα ενισχύουν τις Κοιν.Σ.Επ σε αυτό το πεδίο.

Ειδικότερος στόχος του έργου αποτελεί η ανάπτυξη Δομών Στήριξης της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας καθώς και των κατάλληλων εργαλείων που θα ενισχύουν τις Κοιν.Σ.Επ. Οι Δομές Στήριξης και τα εργαλεία, θα σχεδιαστούν βάσει κοινών προδιαγραφών που θα αναπτυχθούν στην Ελλάδα και τη Βουλγαρία, προκειμένου να δημιουργηθεί ένα δίκτυο συνεργασίας και ανταλλαγής τεχνογνωσίας μεταξύ των επιχειρήσεων της διασυνοριακής περιοχής.

Το Παραδοτέο D.3.1.4: «Εκπόνηση μελέτης για την ανάδειξη επιχειρηματικών ευκαιριών στη διασυνοριακή περιοχή», αξιοποιεί το υλικό και τα συμπεράσματα του Παραδοτέου D.3.1.3: «Σύνθεση αποτελεσμάτων μελετών και εκπόνηση συνολικής αναφοράς», προσδιορίζοντας και υποδεικνύοντας τις επιχειρηματικές ευκαιρίες στη διασυνοριακή περιοχή και πιο συγκεκριμένα, εντοπίζοντας και προτείνοντας επιχειρηματικές ευκαιρίες ανά τομέα δραστηριότητας, κλάδο και είδος επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Τα κοινά χαρακτηριστικά των δύο περιοχών - τα οποία προέκυψαν από τη σύνθεση, ανάλυση και αξιολόγηση των αποτελεσμάτων των μελετών (Παραδοτέο D.3.1.3) - στους τομείς της αγροδιατροφής και του τουρισμού, συνοψίζονται στα εξής:

- ✓ Πρόσφορη – κατάλληλη μορφολογία του εδάφους.
- ✓ Σχετικά υψηλός βαθμός μεταποίησης και τυποποίησης προϊόντων πρωτογενούς παραγωγής .
- ✓ Ύπαρξη αρκετών πιστοποιημένων προϊόντων Π.Ο.Π. και Π.Γ.Ε.
- ✓ Τάση προσανατολισμού της παραγωγικής βάσης σε προϊόντα ποιοτικά και αυθεντικά και επώνυμα.
- ✓ Συστηματική προσπάθεια για την παραγωγή βιολογικών -ποιοτικών προϊόντων.
- ✓ Διαμόρφωση ευνοϊκού θεσμικού πλαισίου (νέα Κ.Α.Π.).
- ✓ Πλούσιο πολιτιστικό και περιβαλλοντικό απόθεμα.
- ✓ Μνημεία παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς .
- ✓ Διαρκής αύξηση της κοινωνικής οικονομίας και επιχειρηματικότητας.
- ✓ Ανοδική τάση του τουριστικού ρεύματος στις δύο περιοχές.
- ✓ Ενίσχυση προσπαθειών διασύνδεσης των αγροδιατροφικού τομέα με τον τουρισμό και τη μεταποίηση.
- ✓ Ραγδαία ανάπτυξη του Θεματικού Τουρισμού.
- ✓ Αποτελεσματική αξιοποίηση των κονδυλίων της Ε.Ε.

Επιχειρηματικό περιβάλλον και Επιχειρηματικότητα

Το πλαίσιο μέσα στο οποίο κινείται η επιχειρηματικότητα στο σύνολό της, περιλαμβάνει τόσο το επιχειρηματικό περιβάλλον όσο και τις επιχειρηματικές ευκαιρίες δηλαδή όλες εκείνες τις ευνοϊκές καταστάσεις που διαμορφώνουν θετικό κλίμα, δημιουργούν κατάλληλες συνθήκες και ταυτόχρονα βοηθούν μια επιχείρηση να είναι βιώσιμη και κερδοφόρα.

Επιχειρηματικό περιβάλλον επομένως, είναι το σύνολο των εξωτερικών παραγόντων που επηρεάζουν και ενίοτε καθορίζουν τον τρόπο που λειτουργεί μια επιχείρηση.

Οι βασικοί παράγοντες οι οποίοι διαμορφώνουν το επιχειρηματικό περιβάλλον μιας επιχείρησης είναι αφενός οι διαθέσιμοι πόροι και οι παραγωγικοί συντελεστές και αφετέρου το οικονομικό γίνεσθαι, οι θεσμοί ή ασκούμενη οικονομική πολιτική από πλευράς κράτους και ακόμα το τεχνολογικό περιβάλλον το οποίο βοηθά την μετατροπή των παραγωγικών συστημάτων σε προϊόντα και υπηρεσίες και τέλος η κοινωνία που διαμορφώνει σε μεγάλο βαθμό το πλαίσιο μέσα στο οποίο η επιχείρηση ασκεί επιχειρηματική δραστηριότητα.

Επομένως το επιχειρηματικό περιβάλλον αποτελείται από το εσωτερικό και εξωτερικό περιβάλλον στο οποίο αναπτύσσει δραστηριότητα μια επιχείρηση.

Το εσωτερικό περιβάλλον συνίσταται από παράγοντες:

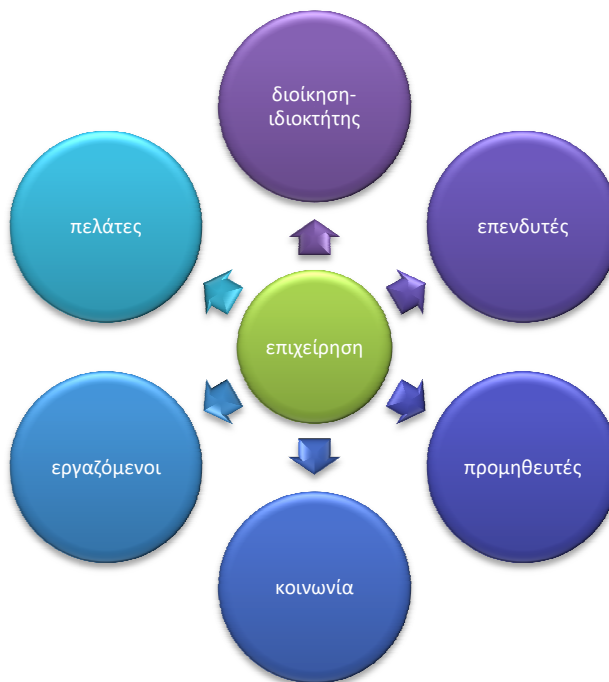
- ☑ Ανθρώπινους (στελεχιακό δυναμικό, δεξιότητες, επιστημονική επάρκεια, εξειδίκευση)
- ☑ Τεχνολογικούς (εγκαταστάσεις, εξοπλισμός, καινοτομία).
- ☑ Οικονομικούς (χρηματοοικονομική ρευστότητα, δανεισμός, κυκλοφορία)

Το εξωτερικό περιβάλλον διαμορφώνεται από τους εξής παράγοντες:

- ☑ Πολιτικούς (θεσμικό πλαίσιο σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο, φορολογία, κίνητρα, επιδοτήσεις)
- ☑ Οικονομικούς (οικονομική κατάσταση, κόστος, παραγωγής, επιχειρηματικό κέρδος, χρηματοπιστωτικό σύστημα, πληθωρισμός, ανεργία, ανταγωνισμός, πιστωτές, πελάτες)
- ☑ Κοινωνικούς (δημογραφική εικόνα, κοινωνική και συνδικαλιστική οργάνωση, κοινωνικές και πολιτιστικές αξίες, εκπαίδευση, κατάρτιση, ήθη, έθιμα, θρησκευτικά δόγματα)
- ☑ Τεχνολογικούς (νέες καινοτόμες τεχνολογίες, μεταφορά και υιοθέτηση νέων μεθόδων και τεχνολογικών εφαρμογών, έρευνα και ανάπτυξη, τεχνολογίες αιχμής).

Πέραν των παραπάνω, το επιχειρηματικό περιβάλλον επηρεάζεται και από άλλους παράγοντες στους οποίους περιλαμβάνονται τόσο οι συντελεστές της παραγωγής όσο και οι φυσικοί πόροι της περιοχής στην οποία είναι εγκατεστημένη ή δραστηριοποιείται μια επιχείρηση. Επίσης, καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση του εξωτερικού περιβάλλοντος αποτελούν τα δεδομένα όπως: αν η περιοχή αυτή προσφέρει χρηματοδοτικές ευκαιρίες, διαθέτει τεχνικές υποδομές και εξυπηρετήσεις, είναι σε κομβικό σημείο, διαθέτει πλούσιες και χαμηλές σε κόστος πρώτες ύλες, υπάρχει διαθέσιμο έμπειρο και εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό, υπάρχει καταναλωτικό κοινό και ζήτηση εξαιτίας πληθυσμιακής συγκέντρωσης ή πληθυσμιακής σύνθεσης, καταναλωτικής κουλτούρας και γεωγραφικής κατανομής.

Σχήμα 1. Η γενική σύνδεση μίας επιχείρησης με το περιβάλλον της

Η επιχειρηματικότητα, είναι μια πολυδιάστατη και πολυεπίπεδη έννοια που δικαίως θεωρείται ένας από τους συντελεστές της παραγωγής (ίσως ο βασικότερος) που εστιάζει στη διαδικασία μετάβασης από μια επιχειρηματική ιδέα σε μία επιχειρηματική δραστηριότητα και προς τούτο περιλαμβάνει:

- ✓ Το ευρύτερο επιχειρηματικό περιβάλλον,
- ✓ τις επιχειρηματικές ευκαιρίες,
- ✓ τους αναγκαίους πόρους,
- ✓ την ίδια την επιχείρηση.

Σύμφωνα με την I. Kizzuer, επιχειρηματικότητα είναι: «η συνεχής προσπάθεια του επιχειρηματία να αναγνωρίσει και να αξιοποιήσει κάθε ευκαιρία-κέρδος που παρουσιάζεται στην αγορά και να ενεργήσει με τρόπο έξυπνο, πρωτότυπο και αποτελεσματικό».

Η επιχειρηματικότητα, είναι συνώνυμο του ρίσκου και του κινδύνου, ενώ σύμφωνα με τον F. Knight: « επιχειρηματικότητα είναι η ανάληψη κινδύνου που προέρχονται από την αβεβαιότητα που κυριαρχεί στην οικονομική ζωή».

Σε όρους σύγχρονους, η επιχειρηματικότητα είναι μια σύνθετη διαδικασία η οποία απαιτεί:

- Γνώση,
- πολύπλευρη και πολύ-επίπεδη πληροφόρηση,
- άρτια οργάνωση,
- στοχευμένο σχεδιασμό,
- συστηματική και μεθοδική δράση,
- πολύχρονη και επίπονη προσπάθεια.

Παράλληλα, οι ραγδαίες εξελίξεις και οι αλλαγές στον παγκόσμιο οικονομικό χάρτη, έχουν επηρεάσει καθοριστικά την επιχειρηματικότητα και έχουν συμβάλει τα μέγιστα στην μετεξέλιξή της.

Οι βασικοί παράμετροι επηρεασμού είναι:

- ❖ Η ενσωμάτωση νέων τεχνολογιών στην παραγωγική δομή των επιχειρήσεων.
- ❖ Η δυνατότητα γρήγορης πρόσβασης και μεταφοράς προϊόντων στον τόπο κατανάλωσης, με μειωμένο κόστος.
- ❖ Η ευχέρεια πώλησης προϊόντων και υπηρεσιών μέσω διαδικτύου.
- ❖ Η ευκολία άμεσης πρόσβασης των επιχειρήσεων και επιχειρηματιών σε πλήθος πληροφοριών, στοιχείων και επιχειρηματικών δεδομένων.
- ❖ Η πληθώρα μέσων προβολής και διάδοσης προϊόντων και υπηρεσιών σε όλες τις αγορές, τάχιστα και με ελάχιστο κόστος.
- ❖ Η δυνατότητα των καταναλωτών να ενημερώνονται, να συγκρίνουν ή και να αγοράζουν προϊόντα και υπηρεσίες από μακριά.

- ❖ Η ευχέρεια των επιχειρήσεων να προσεγγίζουν με ευκολία αγορές των οποίων η εμβέλεια υπερβαίνει τα τοπικά, περιφερειακά και εθνικά όρια.

Εν κατακλείδι, η επιχειρηματικότητα συνιστά μια καθολικής μορφής δημιουργικότητα μέσα στο πλαίσιο λειτουργίας του οικονομικού συστήματος, αποτελώντας ίσως την πιο σημαντική συνιστώσα της οικονομικής ανάπτυξης στο σύνολό της, δεδομένου ότι:

- ✓ συμβάλει στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και στην αύξηση του ΑΕΠ,
- ✓ αποτελεί βασικό παράγοντα για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων και της τοπικής οικονομίας,
- ✓ αξιοποιεί τοπικούς πόρους,
- ✓ δημιουργεί υπεραξία,
- ✓ εμπνέει νέους, ικανούς και φιλόδοξους να «επιχειρήσουν».

Το επιχειρηματικό περιβάλλον στην Ελλάδα

Στη σύγχρονη ελληνική οικονομία, η επιχειρηματικότητα αποτελεί βασική παράμετρο της αναπτυξιακής της διαδικασίας. Κύριο χαρακτηριστικό του ελληνικού επιχειρηματικού περιβάλλοντος, είναι η κυριαρχία της μικρής (έως δέκα εργαζόμενοι) και μεσαίας κλίμακας επιχειρήσεων, με συνέπεια εκτός των άλλων, την χαμηλή παραγωγικότητα και ανταγωνιστικότητα και την περιορισμένη συμμετοχή σε δραστηριότητες έρευνας και ανάπτυξης και ακόμη, τις χαμηλές επιδόσεις σε όρους επιχειρηματικότητας και κερδοφορίας, την περιορισμένη εξωστρέφεια, και κυρίως την εν πολλοίς αβέβαιη προοπτική.

Η επιχειρηματική δραστηριότητα στην Ελλάδα, έχει κατά κύριο λόγο τη μορφή ατομικής ή οικογενειακής προσπάθειας και εντοπίζεται σε κλάδους με χαμηλούς ρυθμούς μεγέθυνσης, κερδοφορίας και εξέλιξης.

Σε ότι αφορά τους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας καταγράφεται χαμηλή επιχειρηματικότητα στον παραγωγικό τομέα εν αντιθέσει με τον κλάδο των υπηρεσιών, όπου παρατηρούνται υψηλότερες επιδόσεις. Οι επιχειρήσεις που δημιουργούνται τα τελευταία χρόνια είναι εντάσεως εργασίας και όχι κεφαλαίου, ενώ την μεγαλύτερη στατική εικόνα εμφανίζει ο δευτερογενής τομέας της οικονομίας.

Σύμφωνα με πρόσφατη έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, οι πολύ μικρές και οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις καλύπτουν το 99,6% της συνολικής επιχειρησιακής

δραστηριότητας στην Ελλάδα, ενώ απασχολούν το 85% του εργατικού δυναμικού της χώρας.¹

Η ανάληψη επιχειρηματικών δραστηριοτήτων στην Ελλάδα τόσο από τους Έλληνες όσο και τους ξένους επιχειρηματίες, δυσχεραίνεται από το δαιδαλώδες κανονιστικό και λειτουργικό πλαίσιο, τις ανεπαρκείς υποδομές και την απροθυμία ανάληψης επιχειρηματικής πρωτοβουλίας σε συνάρτηση με το υψηλό κόστος χρηματοδότησης των επιχειρήσεων.

Στην κατεύθυνση αυτή, συντελούν επίσης η ασθενής επιχειρηματική κουλτούρα, οι ξεπερασμένες διοικητικές αντιλήψεις και πρακτικές, η συνολική μείωση των παραγωγικών επενδύσεων, το υψηλό εργατικό κόστος και η υστέρηση σε ότι αφορά την επιχειρηματική συνέργεια και δικτύωση.

Συνολικά, η επιχειρηματική δραστηριότητα της χώρας, χαρακτηρίζεται από μέτριες επιδόσεις στην καινοτομία καθώς και από χαμηλό ρυθμό ανάπτυξης, ενώ σημαντικός αριθμός επιχειρήσεων παράγει μικρής προστιθέμενης αξίας προϊόντα και υπηρεσίες.

Επίσης, σε πολύ χαμηλές θέσεις κατατάσσεται η Ελλάδα βάσει στοιχείων της Παγκόσμιας Τράπεζας (The World Bank) αλλά και του Παγκόσμιου Οικονομικού Φόρουμ (World Economic Forum) σε ότι αφορά στην ανταγωνιστικότητα, στην ευκολία ίδρυσης και λειτουργίας μίας επιχείρησης αλλά και στους παράγοντες εκείνους που ενισχύουν την επιχειρηματική δραστηριότητα.

Ειδικότερα, η Ελλάδα κατατάσσεται στην εξηκοστή έβδομη θέση (67^η) – ανάμεσα σε 190 χώρες- σε σχέση με την ευκολία ίδρυσης μίας επιχείρησης (Ease of doing business ranking), σύμφωνα στοιχεία της Παγκόσμιας Τράπεζας (Doing Business

¹ Επιχειρησιακό Πρόγραμμα βάσει του Στόχου: «Επενδύσεις για την ανάπτυξη και την απασχόληση», 2014.

2018), όπως φαίνεται στον Πίνακα 1 που ακολουθεί, την ίδια στιγμή που η Βουλγαρία βρίσκεται στην 50^η θέση.

Πίνακας 1. Ευκολία ίδρυσης επιχείρησης, Doing Business 2018, World Data Bank Η θέση της Ελλάδας (67^η) αναφορικά με την ευκολία ίδρυσης επιχείρησης.

Ease of doing business ranking											
DB 2018 Rank	Economy	DTF score	DTF change	DB 2018 Rank	Economy	DTF score	DTF change	DB 2018 Rank	Economy	DTF score	DTF change
1	New Zealand	86.55	-0.18	65	Albania	68.70	+0.96	129	St. Vincent and the Grenadines	55.72	+0.01
2	Singapore	84.57	+0.04	66	Bahrain	68.13	+0.01	130	Palau	55.58	+0.46
3	Denmark	84.06	-0.01	67	Greece	68.02	+0.01	131	Nicaragua	55.39	+0.09
4	Korea, Rep.	83.92	0.00	68	Vietnam	67.93	+2.85	132	Barbados	55.20	-0.09
5	Hong Kong SAR, China	83.44	+0.29	69	Morocco	67.91	-0.03	133	Lebanon	54.67	-0.10
6	United States	82.54	-0.01	70	Jamaica	67.27	+0.57	134	St. Kitts and Nevis	54.52	+0.18
7	United Kingdom	82.22	-0.12	71	Oman	67.20	+0.08	135	Cambodia	54.47	+0.23
8	Norway	82.16	-0.25	72	Indonesia	66.47	+2.25	136	Maldives	54.42	+0.64
9	Georgia	82.04	+2.12	73	El Salvador	66.42	+3.54	137	Tanzania	54.04	+0.11
10	Sweden	81.27	+0.03	74	Uzbekistan	66.33	+4.46	138	Mozambique	54.00	+0.97
11	Macedonia, FYR	81.18	-0.21	75	Bhutan	66.27	+1.06	139	Côte d'Ivoire	53.71	+2.04
12	Estonia	80.80	+0.05	76	Ukraine	65.75	+1.90	140	Senegal	53.06	+3.75
13	Finland	80.37	-0.11	77	Kyrgyz Republic	65.70	+0.54	141	Lao PDR	53.01	+0.43
14	Australia	80.14	0.00	78	China	65.29	+0.40	142	Grenada	52.94	-0.11
15	Taiwan, China	80.07	+0.41	79	Panama	65.27	+1.25	143	Mali	52.92	+0.30
16	Lithuania	79.87	+1.05	80	Kenya	65.15	+2.59	144	Niger	52.34	+2.26
17	Ireland	79.51	-0.19	81	Botswana	64.94	+0.07	145	Nigeria	52.03	+3.85
18	Canada	79.29	-0.09	82	South Africa	64.89	-0.08	146	Gambia, The	51.92	-0.01
19	Latvia	79.26	-0.79	83	Qatar	64.86	+0.61	147	Pakistan	51.65	+0.71
20	Germany	79.00	-0.19	84	Malta	64.72	+0.43	148	Burkina Faso	51.54	+0.20
21	United Arab Emirates	78.73	+1.87	85	Zambia	64.50	+3.92	149	Marshall Islands	51.45	+0.03
22	Austria	78.54	-0.15	86	Bosnia and Herzegovina	64.20	+0.42	150	Mauritania	50.88	+1.56
23	Iceland	78.50	+0.01	87	Samoa	63.89	+2.06	151	Benin	50.47	+1.85
24	Malaysia	78.43	+0.96	88	Iunisia	63.58	-0.20	152	Bolivia	50.18	+0.32
25	Mauritius	77.54	+2.09	89	Tonga	63.43	+0.50	153	Guinea	49.80	+0.32
26	Thailand	77.44	+5.68	90	Vanuatu	63.08	+0.02	154	Djibouti	49.58	+3.99
27	Poland	77.30	+0.18	91	St. Lucia	62.88	+0.01	155	Micronesia, Fed. Sts.	48.99	+0.01
28	Spain	77.02	0.00	92	Saudi Arabia	62.50	+2.92	156	Togo	48.88	+0.64
29	Portugal	76.84	-0.14	93	San Marino	62.47	-0.03	157	Kiribati	48.74	-0.31
30	Czech Republic	76.27	+0.03	94	Uruguay	61.99	+0.35	158	Comoros	48.52	+0.47
31	France	76.13	-0.06	95	Seychelles	61.41	+1.01	159	Zimbabwe	48.47	+0.80
32	Netherlands	76.03	+0.51	96	Kuwait	61.23	+1.52	160	Sierra Leone	48.18	-0.06
33	Switzerland	75.92	+0.19	97	Guatemala	61.18	-0.43	161	Ethiopia	47.77	+2.08
34	Japan	75.68	+0.07	98	Dominica	60.96	+0.34	162	Madagascar	47.67	+3.05
35	Russian Federation	75.50	+0.81	99	Dominican Republic	60.93	+2.52	163	Cameroon	47.23	+2.18
36	Kazakhstan	75.44	+1.06	100	India	60.76	+4.71	164	Burundi	46.92	+0.06
37	Slovenia	75.42	+0.99	101	Fiji	60.74	+0.04	165	Suriname	46.87	+0.11
38	Belarus	75.06	+0.55	102	Trinidad and Tobago	60.68	-0.19	166	Algeria	46.71	-0.01
39	Slovak Republic	74.90	-0.25	103	Jordan	60.58	+2.38	167	Gabon	46.19	+1.33
40	Kosovo	73.49	+4.98	104	Lesotho	60.42	+0.54	168	Iraq	44.87	+0.48
41	Rwanda	73.40	+3.21	105	Nepal	59.95	+2.35	169	São Tomé and Príncipe	44.84	+0.39
42	Montenegro	73.18	+1.64	106	Namibia	59.94	+0.54	170	Sudan	44.46	+0.17
43	Serbia	73.13	+0.26	107	Antigua and Barbuda	59.63	+0.98	171	Myanmar	44.21	+0.30
44	Moldova	73.00	+0.20	108	Paraguay	59.18	+0.06	172	Liberia	43.55	+3.10
45	Romania	72.87	+0.17	109	Papua New Guinea	59.04	+0.17	173	Equatorial Guinea	41.66	+1.77
46	Italy	72.70	+1.15	110	Malawi	58.94	+6.33	174	Syrian Arab Republic	41.55	+0.08
47	Armenia	72.51	+0.59	111	Sri Lanka	58.86	+0.13	175	Angola	41.49	+1.38
48	Hungary	72.39	+0.26	112	Swaziland	58.82	+0.25	176	Guinea-Bissau	41.45	+0.23
49	Mexico	72.27	+0.18	113	Philippines	58.74	+0.42	177	Bangladesh	40.99	+0.15
50	Bulgaria	71.91	+0.10	114	West Bank and Gaza	58.68	+3.80	178	Timor-Leste	40.62	-0.07
51	Croatia	71.70	+0.05	115	Honduras	58.46	-0.07	179	Congo, Rep.	39.57	-0.52
52	Belgium	71.69	-0.23	116	Solomon Islands	58.13	-0.01	180	Chad	38.30	-0.28
53	Cyprus	71.63	-0.49	117	Argentina	58.11	+0.07	181	Haiti	38.24	+0.01
54	Israel	71.42	+0.05	118	Ecuador	57.83	-0.01	182	Congo, Dem. Rep.	37.65	+0.22
55	Chile	71.22	+0.37	119	Bahamas, The	57.47	+0.82	183	Afghanistan	36.19	-1.80
56	Brunei Darussalam	70.60	+5.83	120	Ghana	57.24	+0.34	184	Central African Republic	34.86	+0.78
57	Azerbaijan	70.19	+3.12	121	Belize	57.11	+0.03	185	Libya	33.21	+0.03
58	Peru	69.45	+0.01	122	Uganda	56.94	+0.42	186	Yemen, Rep.	33.00	+0.06
59	Colombia	69.41	-0.11	123	Tajikistan	56.86	+0.93	187	South Sudan	32.86	-0.33
60	Turkey	69.14	+1.16	124	Iran, Islamic Rep.	56.48	+0.26	188	Venezuela, RB	30.87	-0.79
61	Costa Rica	69.13	+1.23	125	Brazil	56.45	+0.38	189	Eritrea	22.87	+0.42
62	Mongolia	69.03	+1.27	126	Guyana	56.28	+0.39	190	Somalia	19.98	-0.31
63	Luxembourg	69.01	+0.35	127	Cabo Verde	56.24	+0.42				
64	Puerto Rico (U.S.)	68.85	+0.05	128	Egypt, Arab Rep.	56.22	+0.10				

Κατά τα λοιπά, η κατάταξη της Ελλάδας σε σχέση με άλλους δείκτες της Παγκόσμιας Τράπεζας (Πίνακας 2), βρίσκεται σε ότι αφορά :

- ⊙ Το ξεκίνημα μιας επιχείρησης, στην 37^η
- ⊙ Την αντιμετώπιση κατασκευαστικών θεμάτων, στην 58^η θέση
- ⊙ Την απόκτηση ηλεκτρικού ρεύματος, στην 76^η θέση
- ⊙ Την εγγραφή της ιδιοκτησίας, στην 145^η θέση
- ⊙ Την λήψη πίστωσης, στην 90^η θέση
- ⊙ Την προστασία των μειοψηφούντων επενδυτών, στην 43^η θέση
- ⊙ Την πληρωμή φόρων, στην 65^η θέση
- ⊙ Τις Διασυνοριακές συναλλαγές, στην 29^η θέση
- ⊙ Την ενίσχυση επαφών, στην 131^η θέση
- ⊙ Την επίλυση αφερεγγυότητας, στην 57^η θέση

Πίνακας 2. Κατάταξη της Ελλάδας βάσει διαφόρων δεικτών, Doing Business 2018, World Data Bank

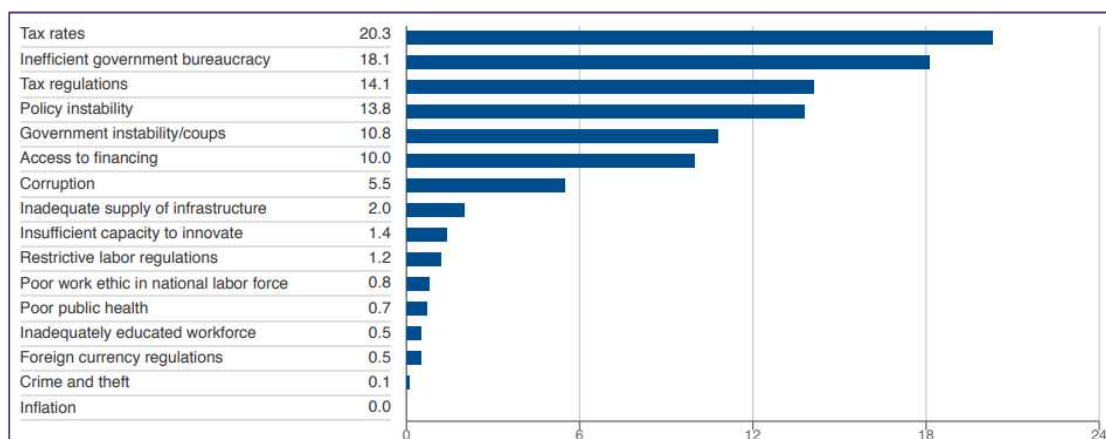
GREECE		OECD high income		GNI per capita (US\$)	
Ease of doing business rank (1–190)	67	Overall distance to frontier (DTF) score (0–100)	68.02	Population	10,746,740
✓ Starting a business (rank)	37	Getting credit (rank)	90	Trading across borders (rank)	29
DTF score for starting a business (0–100)	92.30	DTF score for getting credit (0–100)	50.00	DTF score for trading across borders (0–100)	93.72
Procedures (number)	4	Strength of legal rights index (0–12)	3	Time to export	
Time (days)	12.5	Depth of credit information index (0–8)	7	Documentary compliance (hours)	1
Cost (% of income per capita)	2.2	Credit bureau coverage (% of adults)	78.3	Border compliance (hours)	24
Minimum capital (% of income per capita)	0.0	Credit registry coverage (% of adults)	0.0	Cost to export	
				Documentary compliance (US\$)	30
Dealing with construction permits (rank)	58	Protecting minority investors (rank)	43	Border compliance (US\$)	300
DTF score for dealing with construction permits (0–100)	72.48	DTF score for protecting minority investors (0–100)	63.33	Time to import	
Procedures (number)	18	Extent of disclosure index (0–10)	7	Documentary compliance (hours)	1
Time (days)	124	Extent of director liability index (0–10)	4	Border compliance (hours)	1
Cost (% of warehouse value)	2.0	Ease of shareholder suits index (0–10)	5	Cost to import	
Building quality control index (0–15)	12.0	Extent of shareholder rights index (0–10)	7	Documentary compliance (US\$)	0
		Extent of ownership and control index (0–10)	7	Border compliance (US\$)	0
		Extent of corporate transparency index (0–10)	8		
Getting electricity (rank)	76			Enforcing contracts (rank)	131
DTF score for getting electricity (0–100)	75.97	Paying taxes (rank)	65	DTF score for enforcing contracts (0–100)	50.19
Procedures (number)	7	DTF score for paying taxes (0–100)	76.97	Time (days)	1,580
Time (days)	55	Payments (number per year)	8	Cost (% of claim)	14.4
Cost (% of income per capita)	70.1	Time (hours per year)	193	Quality of judicial processes index (0–18)	12.0
Reliability of supply and transparency of tariffs index (0–8)	7	Total tax and contribution rate (% of profit)	51.7		
		Postfiling index (0–100)	75.70	Resolving insolvency (rank)	57
Registering property (rank)	145			DTF score for resolving insolvency (0–100)	55.59
DTF score for registering property (0–100)	49.67			Time (years)	3.5
Procedures (number)	10			Cost (% of estate)	9.0
Time (days)	20			Recovery rate (cents on the dollar)	33.6
Cost (% of property value)	4.8			Strength of insolvency framework index (0–16)	12.0
Quality of land administration index (0–30)	4.5				

Στην αναφορά για την παγκόσμια ανταγωνιστικότητα (The Global Competitiveness report) για την περίοδο 2017- 2018, η Ελλάδα κατατάσσεται, ανάμεσα σε εκατόν τριάντα επτά (137) χώρες, στην 87^η θέση σε σχέση με την ανταγωνιστικότητά της, με

κατά κεφαλήν ΑΕΠ της τάξης των 17,900.7 \$ (Πηγή: Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, Απρίλιος 2017).

Επίσης, βάσει της ίδιας αναφοράς, οι περισσότερο αρνητικοί παράγοντες για την άσκηση επιχειρηματικής δραστηριότητας στη χώρα, θεωρούνται: οι φόροι, η γραφειοκρατία, το φορολογικό πλαίσιο, η πολιτική αστάθεια, οι κυβερνητικές επιλογές, η πρόσβαση στη χρηματοδότηση και η διαφθορά (επτά πρώτοι παράγοντες στο διάγραμμα που ακολουθεί).

Πίνακας 3. Οι πιο προβληματικοί παράγοντες στην άσκηση επιχειρηματικής δραστηριότητας (Most problematic factors for doing business), World Economic Forum 2017-2018

Ταυτόχρονα και σύμφωνα με πρόσφατη έκθεση του ΟΟΣΑ, το επιχειρηματικό περιβάλλον στην Ελλάδα εξακολουθεί, παρά τις προσπάθειες για βελτίωσή του, να είναι αφιλόξενο. Μάλιστα, η συγκεκριμένη έκθεση, κατατάσσει την Ελλάδα στην τελευταία θέση μεταξύ των κρατών-μελών του οργανισμού, σε ότι αφορά στο επιχειρηματικό περιβάλλον.

Η εικόνα αυτή, αποτελεί το βασικό εμπόδιο για ανάληψη επιχειρηματικών ευκαιριών από Έλληνες και ξένους επενδυτές, γεγονός που επίσης κατατάσσει την Ελλάδα στην τρίτη θέση από το τέλος, αναφορικά με τις άμεσες ξένες επενδύσεις.

Στα θετικά του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, καταγράφεται η ανοδική αύξηση των εξαγωγών οι οποίες μάλιστα αυξήθηκαν από 24% του ΑΕΠ το 2008 σε 34% του ΑΕΠ το 2017, ποσοστό που όμως εξακολουθεί να είναι χαμηλότερο σε σχέση με το μέσο όρο της Ε.Ε.

Επίσης, η Ελλάδα υστερεί έναντι άλλων χωρών της Ε.Ε κυρίως στους δείκτες που αφορούν τη φορολογική σταθερότητα, το θεσμικό περιβάλλον, την καινοτομία, την εικόνα του χρηματοπιστωτικού συστήματος και την υιοθέτηση και ενσωμάτωση νέων τεχνολογιών στο παραγωγικό και επιχειρηματικό γίγνεσθαι.

Στον αντίποδα των παραπάνω και σύμφωνα με παγκόσμια έρευνα στο πλαίσιο του ερευνητικού προγράμματος GEM, εντοπίζονται σημάδια ανάκαμψης αναφορικά με το ελληνικό επιχειρηματικό περιβάλλον, με βασικά αίτια, τις διαδικασίες και τα μέτρα αναδιάρθρωσης και τις αλλαγές που εφαρμόζονται σε επιμέρους αγορές, προϊόντα και υπηρεσίες. Μάλιστα υπάρχουν διαφαινόμενες επιχειρηματικές ευκαιρίες σε σχέση με άλλες χώρες της ΕΕ, δεδομένου ότι η Ελλάδα βρίσκεται μεταξύ των τριών πρώτων χωρών, της κοινότητας, πίσω από την Σουηδία και την Ολλανδία.

Εντούτοις, η Ελλάδα εξακολουθεί να βρίσκεται σε δυσμενή θέση σε ότι αφορά το επιχειρηματικό περιβάλλον παρά την πολύχρονη και επίμονη προσπάθεια και τη βοήθεια από την Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω χρηματοδοτήσεων από τα διαρθρωτικά της ταμεία. Κατά συνέπεια, οι προσπάθειες για να αποδώσουν, πρέπει να συνεχισθούν, δεδομένου ότι η βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος:

- ⊙ Θα αξιοποιήσει σε μεγαλύτερο βαθμό τα τοπικά προϊόντα και την τοπική παραγωγή (επώνυμα τυποποιημένα γεωργικά και κτηνοτροφικά προϊόντα) και θα στηρίξει απόλυτα τον αγροδιατροφικό τομέα καθώς και τις θεματικές μορφές τουρισμού ενδυναμώνοντας παράλληλα τη μεταξύ τους διασύνδεση και συνεργασία.

- ⊙ Θα δημιουργήσει νέες επιχειρηματικές δραστηριότητες, τόσο σε υπηρεσίες που συνδέονται με τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών, όσο και στον τομέα της κοινωνικής επιχειρηματικότητας και οικονομίας δεδομένου ότι ο συγκεκριμένος κλάδος χαρακτηρίζεται από μία αφεαυτού δυναμική με έμφαση στην εφευρετικότητα και την καινοτομία, στη προσήλωση στην μάθηση, στη προσαρμογή στις πραγματικές ανάγκες και εστίαση στο κοινό συμφέρον καθώς και στην ευημερία του κοινωνικού συνόλου.

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, στην προσπάθεια της βελτίωσης του ελληνικού επιχειρηματικού περιβάλλοντος, οι κοινοτικές χρηματοδοτήσεις έχουν συμβάλει αποφασιστικά κατά το παρελθόν, ενώ και σήμερα αποτελούν μία ουσιαστική και πολύτιμη βοήθεια. Η ενίσχυση των κοινωνικών επιχειρήσεων μπορεί να επιτευχθεί μέσω του ΕΣΠΑ 2014-2020.

Ειδικότερα, οι Κοινωνικές Συνεταιριστικές επιχειρήσεις, υποστηρίζονται και χρηματοδοτούνται από το ΕΣΠΑ, είτε κατά τη σύσταση και δημιουργία τους, είτε κατά τη λειτουργία τους και ανάλογα με το είδος δραστηριότητας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι τα «Κέντρα Στήριξης Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας» στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Δια βίου μάθηση».

Η συγκεκριμένη δράση υποστηρίζει την ανάπτυξη του θεσμού της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας (ΚΑΛΟ) μέσω Κέντρων στήριξης που θα λειτουργήσουν ως «σημεία ενημέρωσης» και παράλληλα ως δομές παροχής συμβουλευτικής υποστήριξης των κοινωνικών επιχειρήσεων καθώς και της δημιουργίας και άλλων φορέων ΚΑΛΟ.

Σε ότι αφορά στον τουρισμό και την ενίσχυση αυτού, η εθνική στρατηγική υλοποιείται μέσω του ΕΠ.ΑΝ.Ε.Κ. 2014-2020, όπου ορίζονται ως προτεραιότητες:

- ✓ Η ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού, η αναβάθμιση ή/ και διαφοροποίηση του παραδοσιακού μοντέλου «ήλιος- θάλασσα».
- ✓ Η εξασφάλιση υψηλότερης ποιότητας υπηρεσιών που προσφέρονται σε όλη την αλυσίδα αξίας.
- ✓ Η συντονισμένη προώθηση του τουριστικού προϊόντος με εστιασμένο σχεδιασμό.
- ✓ Η κατάρτιση των απασχολούμενων, η παροχή υποστήριξης στους επιχειρηματίες, η αναβάθμιση της παρεχόμενης τουριστικής εκπαίδευσης
- ✓ Η βελτίωση δημοσίων και ιδιωτικών υποδομών, με καινοτόμες παρεμβάσεις ανάδειξης και επισκεψιμότητας των τουριστικών προορισμών.

Στην προσπάθεια ανάπτυξης των αγροτικών περιοχών, παρέχεται στήριξη μέσω του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης της Ελλάδας/ Τοπικό Πρόγραμμα CLLD/ LEADER 2014-2020. Η προσέγγιση LEADER, στην οποία βασίζεται η Τοπική Ανάπτυξη με Πρωτοβουλία Τοπικών Κοινοτήτων (CLLD) αποτελεί μία μέθοδο σχεδιασμού και υλοποίησης τοπικών ολοκληρωμένων αναπτυξιακών στρατηγικών, με τη συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών, των τοπικών και οικονομικών φορέων με σκοπό την αντιμετώπιση προκλήσεων οικονομικών, κοινωνικών, περιβαλλοντικών και δημογραφικών τις οποίες αντιμετωπίζουν οι αγροτικές περιοχές.

Στο πλαίσιο αυτό, ενισχύονται επενδύσεις στη μεταποίηση, το εμπόριο, την ανάπτυξη γεωργικών προϊόντων στον τομέα του γάλακτος, του κρέατος, της μικροζυθοποιίας, του οίνου, και των αρωματικών- φαρμακευτικών φυτών, των δημητριακών, των σπόρων, των οπωροκηπευτικών, κ.α..

Επίσης, ενισχύονται επενδύσεις στον τομέα των ειδικών μορφών τουρισμού, μέσω της ίδρυσης, επέκτασης και ποιοτικού εκσυγχρονισμού πολύ μικρών και μικρών επιχειρήσεων, καθώς και του τομέα της βιοτεχνίας, χειροτεχνίας και εμπορίου τοπικών προϊόντων (π.χ. ζυθοποιία, αιθέρια έλαια, αποστάγματα, αξιοποίηση παραπροϊόντων γεωργικών και κτηνοτροφικών).

Τέλος, το Πρόγραμμα Συνεργασίας INTERREG V-A ΕΛΛΑΔΑ-ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ 2014-2020 το οποίο αφορά και τις δύο πλευρές της διασυνοριακής περιοχής, προβλέπει «Σχέδιο Επιχορήγησης για τη στήριξη των ΜΜΕ για ανάπτυξη και επέκταση πέρα από τις τοπικές αγορές» και μέσω του Άξονα Προτεραιότητας του Προγράμματος 1: «Μία ανταγωνιστική και καινοτόμα διασυνοριακή περιοχή» στοχεύει, στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των ΜΜΕ στην παραμεθόρια περιοχή Ελλάδας-Βουλγαρίας αλλά και στην τόνωση της επιχειρηματικής ανάπτυξης νέων και υφιστάμενων ΜΜΕ, μέσω της επέκτασης της οικονομικής δραστηριότητας σε νέες αγορές και προϊόντα.

Η παρέμβαση, επικεντρώνεται στην ενίσχυση της παραγωγικής ικανότητας προστιθέμενης αξίας στις επιχειρήσεις μέσω της ενίσχυσης των δραστηριοτήτων ανάπτυξης προϊόντων και υπηρεσιών και κοινών δράσεων οικονομικής ανάπτυξης, κατά προτίμηση προσανατολισμένων προς την καινοτομία, ώστε να έχουν πρόσβαση σε νέες αγορές.

Το επιχειρηματικό περιβάλλον στη Βουλγαρία

Στη Βουλγαρία, έχουν επέλθει τις τελευταίες τρεις δεκαετίες σημαντικές αλλαγές, με την επιχειρηματικότητα και το ευρύτερο περιβάλλον που την επηρεάζει και σημείο αναφοράς την ένταξη της χώρας στην

Ευρωπαϊκή Ένωση (2007). Σημειώνεται ότι πριν, αλλά και κατά την διάρκεια της διαδικασίας μετάβασης – προσαρμογής υπήρξε τουλάχιστον μία δεκαετία αργής οικονομικής αναδιάρθρωσης αλλά και ανάπτυξης υψηλού χρέους με παράλληλη απώλεια αποταμιεύσεων έως ότου επέλθει ισορροπία και υπάρξει θετικό οικονομικό κλίμα.

Αμέσως μετά την ένταξη της χώρας στην Ε.Ε, η πρόοδος που επήλθε τόσο μέσω των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων όσο και μέσω της συμβολής του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, οδήγησαν τη χώρα σε μία δεκαετία με υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης και βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων στις περισσότερες περιοχές της.

Ειδικότερα, με την ένταξη της στην Ε.Ε, η βουλγαρική οικονομία παρουσίασε υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης που βασίστηκαν κυρίως στην εισροή ξένων κεφαλαίων. Ακολούθησε μια πορεία βελτίωσης μίας σειράς οικονομικών και κοινωνικών δεικτών, η οποία κατέγραψε πολύ υψηλή επίδοση σε ότι αφορά στην αύξηση του ΑΕΠ, όπου παρατηρήθηκαν ρυθμοί ανάπτυξης της τάξης του 6% ετησίως. Παράλληλα, μειώθηκε το επίπεδο της ανεργίας και αυξήθηκαν οι άμεσες ξένες επενδύσεις. Ωστόσο παρέμεινε το πρόβλημα του πληθωρισμού, το οποίο ως θέμα συνεχίζει να υφίσταται σε συνάρτηση με διαρθρωτικές αδυναμίες οι οποίες

εξακολουθούν να συντηρούν την άνιση κατανομή του πλούτου που παράγεται στην χώρα.

Σήμερα, η Βουλγαρία αντιμετωπίζει δύο πολύ σημαντικές προκλήσεις: α) της αύξησης της παραγωγικότητας και β) της αντιμετώπισης της ραγδαίας δημογραφικής αλλαγής της χώρας, οι οποίες από κάθε άποψη λειτουργούν ευνοϊκά σε σχέση με το επιχειρηματικό περιβάλλον της χώρας.

Σύμφωνα με έρευνα της Παγκόσμιας Τράπεζας αντίστοιχης με εκείνη της Ελλάδας, η οποία αφορά την ευκολία ίδρυσης και άσκησης επιχειρηματικής δραστηριότητας, η Βουλγαρία βρίσκεται στην 50^η θέση ανάμεσα σε εκατόν ενενήντα (190) χώρες.

Σε σχέση με άλλους δείκτες που εξετάζει η Παγκόσμια Τράπεζα, βρίσκεται στις εξής θέσεις:

- ⊙ Ξεκίνημα μιας επιχείρησης – 95^η
- ⊙ Αντιμετώπιση κατασκευαστικών θεμάτων- 51^η θέση
- ⊙ Απόκτηση ηλεκτρικού ρεύματος- 141^η θέση
- ⊙ Εγγραφή της ιδιοκτησίας- 67^η θέση
- ⊙ Λήψη πίστωσης- 42^η θέση
- ⊙ Προστασία των μειοψηφούντων επενδυτών- 24^η θέση
- ⊙ Πληρωμή φόρων – 90^η θέση
- ⊙ Διασυνοριακές συναλλαγές- 21^η θέση
- ⊙ Ενίσχυση επαφών – 40^η θέση
- ⊙ Επίλυση αφερεγγυότητας- 50^η θέση

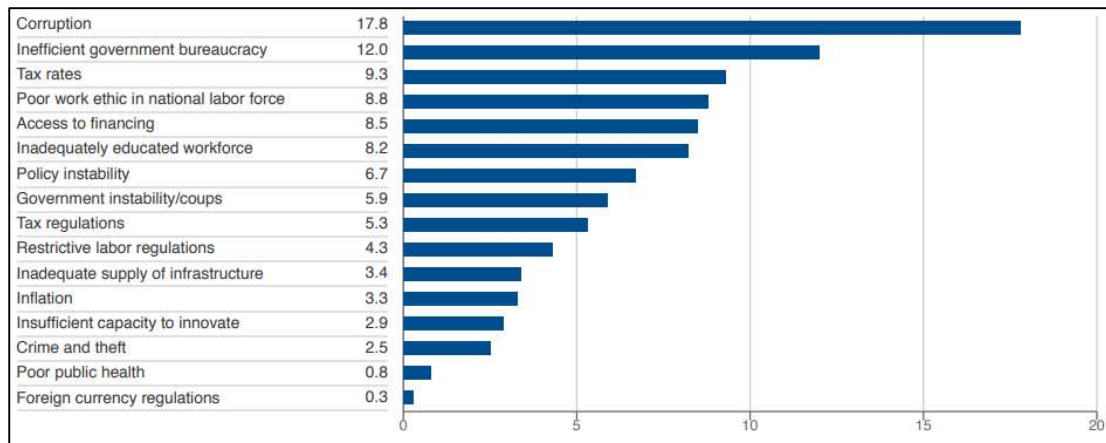
Πίνακας 4. Κατάταξη της Βουλγαρίας βάσει διαφόρων δεικτών, Doing Business 2018, World Data Bank

BULGARIA		Europe & Central Asia		GNI per capita (US\$)	
Ease of doing business rank (1–190)		Overall distance to frontier (DTF) score (0–100)		Population	
50		71.91		7,127,822	
Starting a business (rank)	95	Getting credit (rank)	42	Trading across borders (rank)	21
DTF score for starting a business (0–100)	85.37	DTF score for getting credit (0–100)	70.00	DTF score for trading across borders (0–100)	97.41
Procedures (number)	7	Strength of legal rights index (0–12)	9	Time to export	
Time (days)	23	Depth of credit information index (0–8)	5	Documentary compliance (hours)	2
Cost (% of income per capita)	1.2	Credit bureau coverage (% of adults)	0.0	Border compliance (hours)	4
Minimum capital (% of income per capita)	0.0	Credit registry coverage (% of adults)	74.3	Cost to export	
				Documentary compliance (US\$)	52
Dealing with construction permits (rank)	51	Protecting minority investors (rank)	24	Border compliance (US\$)	55
DTF score for dealing with construction permits (0–100)	73.35	DTF score for protecting minority investors (0–100)	70.00	Time to import	
Procedures (number)	18	Extent of disclosure index (0–10)	10	Documentary compliance (hours)	1
Time (days)	97	Extent of director liability index (0–10)	2	Border compliance (hours)	1
Cost (% of warehouse value)	4.2	Ease of shareholder suits index (0–10)	8	Cost to import	
Building quality control index (0–15)	13.0	Extent of shareholder rights index (0–10)	8	Documentary compliance (US\$)	0
		Extent of ownership and control index (0–10)	5	Border compliance (US\$)	0
		Extent of corporate transparency index (0–10)	9		
Getting electricity (rank)	141	Paying taxes (rank)	90	Enforcing contracts (rank)	40
DTF score for getting electricity (0–100)	54.80	DTF score for paying taxes (0–100)	71.78	DTF score for enforcing contracts (0–100)	67.04
Procedures (number)	6	Payments (number per year)	14	Time (days)	564
Time (days)	262	Time (hours per year)	453	Cost (% of claim)	18.6
Cost (% of income per capita)	468.4	Total tax and contribution rate (% of profit)	27.1	Quality of judicial processes index (0–18)	10.5
Reliability of supply and transparency of tariffs index (0–8)	6	Postfiling index (0–100)	69.30		
Registering property (rank)	67			Resolving insolvency (rank)	50
DTF score for registering property (0–100)	69.30			DTF score for resolving insolvency (0–100)	60.02
Procedures (number)	8			Time (years)	3.3
Time (days)	19			Cost (% of estate)	9.0
Cost (% of property value)	2.9			Recovery rate (cents on the dollar)	36.0
Quality of land administration index (0–30)	19.0			Strength of insolvency framework index (0–16)	13.0

Η αναφορά του Παγκόσμιου Οικονομικού Φόρουμ (World Economic Forum), κατατάσσει τη Βουλγαρία στην 49^η θέση από πλευράς ανταγωνιστικότητας, μεταξύ των εκατό τριάντα επτά (137) χωρών των οποίων επεξεργάζεται στοιχεία και δεδομένα, με το κατά κεφαλήν ΑΕΠ να ανέρχεται σε 7,368.5 \$ (Πηγή: Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, Απρίλιος 2017).

Ως τους πιο σημαντικούς ανασταλτικούς παράγοντες στην άσκηση επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, η ίδια αναφορά, παρουσιάζει με σειρά σημαντικότητας: τη διαφθορά, τη γραφειοκρατία, τη φορολογία, την έλλειψη εργασιακής ηθικής σε ότι αφορά στο εργατικό δυναμικό, την πρόσβαση σε χρηματοδότηση, το ανεπαρκώς εκπαιδευμένο εργατικό δυναμικό και τη πολιτική αστάθεια.

Πίνακας 5. Οι πιο προβληματικοί παράγοντες στην άσκηση επιχειρηματικής δραστηριότητας (Most problematic factors for doing business), World Economic Forum 2017-2018

Στον αντίποδα των παραπάνω, η Βουλγαρία καταβάλλει διαρκώς συστηματικές και στοχευμένες προσπάθειες βελτίωσης του επιχειρηματικού περιβάλλοντος. Προς αυτή την κατεύθυνση, έχει βρει αρωγό την Ε.Ε και ειδικότερα τα διαρθρωτικά της ταμεία, τα οποία συμβάλλουν αποφασιστικά μέσα από την χρηματοδότηση σειράς επιχειρηματικών πρωτοβουλιών και επενδύσεων.

Ειδικότερα, στον τομέα των αγροτικών προϊόντων, και μέσα από το πρόγραμμα: «Ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών» επιδοτούνται επιχειρήσεις που απασχολούν έως 9 άτομα για την ανέγερση κτηρίων και εγκαταστάσεων, αγορά εξοπλισμού και μηχανημάτων, καθώς και την αγορά συμβουλευτικών υπηρεσιών.

Επίσης, παρέχεται στήριξη που αφορά στον εκσυγχρονισμό του αγροτικού τομέα και ειδικότερα καλύπτονται δαπάνες για μόνιμες καλλιέργειες, αγορά μηχανημάτων, εξοπλισμού κτηνοτροφικών μονάδων, ανέγερση ή ανακαίνιση κτηρίων και αγορά συμβουλευτικών υπηρεσιών.

Σε ό,τι αφορά στον αγροτικό τουρισμό, χρηματοδοτούνται από το ίδιο πρόγραμμα η ανέγερση/επέκταση τουριστικών μονάδων έως 20 κλίνες, καθώς και μονάδες

εστίασης και αναψυχής, καθώς επίσης αγορά εξοπλισμού και μεταφορικών μέσων, και η συμβουλευτική υποστήριξη.

Σε ό,τι αφορά στο επιχειρηματικό περιβάλλον, στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας εμφανίζεται θετικό πρόσημο δεδομένου ότι αναπτύσσεται με ταχείς ρυθμούς τα τελευταία χρόνια. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι, το βουλγαρικό Κράτος έχει καλλιεργήσει θετικό κλίμα με βάση στρατηγικά πλαίσια και αποφάσεις προκειμένου να στηρίξει πρωτοβουλίες κοινωνικής επιχειρηματικότητας και κοινωνικής οικονομίας μέσα από θεσμικές πρωτοβουλίες, όπως : Η έννοια της Εθνικής Κοινωνικής Οικονομίας (2011), η οποία αποτελεί το βασικό στρατηγικό έγγραφο στήριξης της κοινωνικής επιχειρηματικότητας και της κοινωνικής οικονομίας.

Επίσης, η Εθνική Στρατηγική για τη Νεολαία 2010-2020, σύμφωνα με την οποία επιδιώκεται η βελτίωση της οικονομικής δραστηριότητας, η επαγγελματική τους εξέλιξη καθώς και η ουσιαστική στήριξη και βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος με έμφαση στην κοινωνική επιχειρηματικότητα.

Τέλος, η Εθνική Στρατηγική για την μείωση της φτώχειας και την προώθηση της κοινωνικής συνοχής, δίδει έμφαση και προτεραιότητα στην παροχή ευκαιριών απασχόλησης και στην προώθηση της επιχειρηματικότητας συμπεριλαμβανομένων των δράσεων κοινωνικής επιχειρηματικότητας.

Συνοψίζοντας, τα κυριότερα (κρίσιμα) σημεία που αφορούν στο επιχειρηματικό περιβάλλον της Βουλγαρίας εντοπίζονται:

Στο εργατικό δυναμικό χαμηλού κόστους και στην βελτίωση των μακροοικονομικών μεγεθών, γεγονότα που οδηγούν σε υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης την βουλγαρική αγορά και οικονομία.

Στους αξιόλογους φυσικούς πόρους, οι οποίοι σε συνδυασμό με την πλούσια τοπική παραγωγή, το χαμηλό κόστος αλλά και τους ευνοϊκούς όρους εξαγωγών προς γειτονικές αγορές συμβάλλουν στην βελτίωση του τοπικού εισοδήματος και της τοπικής οικονομίας.

Στους ευνοϊκούς παράγοντες του επιχειρηματικού περιβάλλοντος περιλαμβάνονται: το χαμηλό εργατικό κόστος, οι υπηρεσίες κοινής ωφέλειας, το χαμηλό κόστος στην απόκτηση γης, εγκαταστάσεων και εξοπλισμού, η χαλαρή νομοθεσία για το περιβάλλον, η σχετική πολιτική σταθερότητα τα τελευταία χρόνια, η χαμηλή φορολογία, η ισότιμη μεταχείριση ξένων και ντόπιων επενδυτών.

Οι παραπάνω παράγοντες, συμβάλουν διαχρονικά στη χαμηλή εισαγωγική διείδυση και το χαμηλό ανταγωνισμό με τη ντόπια παραγωγή και δραστηριότητα. Επιπλέον, το χαμηλό εργατικό κόστος που καταγράφεται στη Βουλγαρία, συμβάλλει στο θετικό επιχειρηματικό κλίμα δεδομένου ότι οι αμοιβές των εργαζομένων σε σχέση με την Ελλάδα είναι έως και 10 φορές χαμηλότερες. Σημειώνεται ότι παρά τη σπουδαιότητα και τον καθοριστικό ρόλο, το χαμηλό κόστος δεν είναι εξασφαλισμένο δεδομένου ότι η συνεχώς αυξανόμενη ζήτηση ειδικά στην διασυνοριακή ζώνη με την Ελλάδα έχει δημιουργήσει ελλείψεις και κατ' επέκταση αύξηση των αμοιβών.

Στα εμπόδια, και σε ότι αφορά στη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος συγκαταλέγονται: το ανεπαρκές θεσμικό πλαίσιο γύρω από την επιχειρηματικότητα, η μειωμένη παραγωγικότητα που συμβάλει μαζί με τους χαμηλούς μισθούς στο μειωμένο κατά κεφαλή εισόδημα και στη γραφειοκρατία, η οποία αυξάνει την πολυπλοκότητα των διαδικασιών και των φαινομένων διαφθοράς.

Η περιορισμένη διείδυση νέων τεχνολογιών σε ότι αφορά το επιχειρηματικό περιβάλλον, σε συνδυασμό με τις περιορισμένες δεξιότητες του εργατικού

δυναμικού, και την χαμηλή ποιότητα παρεχομένων υπηρεσιών, αλλά και την δυσλειτουργικότητα του τραπεζικού συστήματος, δημιουργούν επιπλέον εμπόδια τα οποία αποτελούν τροχοπέδη προς την πρόοδο και εξέλιξη του επιχειρηματικού κλίματος της Βουλγαρίας και ταυτόχρονα δημιουργούν την ανάγκη για μια πιο ολοκληρωμένη και στοχευμένη εθνική πολιτική γύρω από το καίριο αυτό θέμα.

Παρά ταύτα, εδραιώνεται ολοένα και περισσότερο η εντύπωση ότι στη Βουλγαρία το επιχειρηματικό περιβάλλον βελτιώνεται συνεχώς αν και έχει ακόμη πολύ δρόμο να διανύσει και προς αυτήν την κατεύθυνση η προσέλκυση και η παραμονή ξένων επενδύσεων εγγυώνται και συμβάλλουν τα μέγιστα στην περαιτέρω εξέλιξη της τοπικής και εθνικής οικονομίας.

Η επιχειρηματική ευκαιρία

Επιχειρηματική ευκαιρία, είναι κατά κανόνα μια επιχειρηματική ιδέα η οποία έχει μελετηθεί ως προς την εφικτότητα υλοποίησης και ως προς το προσδοκώμενο αποτέλεσμα και μπορεί βάσιμα να ευδοκιμήσει στην αγορά.

Ταυτόχρονα, επιχειρηματική ευκαιρία, αποτελεί ο εντοπισμός και η προσφορά προϊόντων και υπηρεσιών προκειμένου να καλυφθεί μία ανάγκη ή μία επιθυμία ενός τμήματος της αγοράς – εκείνων δηλαδή των καταναλωτών που ενδιαφέρονται και θα μπορούσαν να αγοράσουν τα προϊόντα και τις υπηρεσίες αυτές.

Ακόμη, επιχειρηματική ευκαιρία συνιστά η εξασφάλιση, η οργάνωση και διαχείριση των αναγκών πόρων (μηχανημάτων, εξοπλισμών, κτιρίων, πρώτων υλών, ανθρώπινου δυναμικού και χρηματοοικονομικών πόρων) με στόχο την «ανταμοιβή».

Προς τούτο μπορεί να γίνει διάκριση της επιχειρηματικής ευκαιρίας σε δύο κατηγορίες:

- I. Σε αυτή που είναι αποτέλεσμα της καινοτόμου δραστηριότητας ενός επιχειρηματία μεμονωμένα ή μίας συλλογικής προσπάθειας η οποία μπορεί να καλύψει μία επαρκή ανάγκη ή να μειώσει δραστικά το κόστος προϊόντων ή υπηρεσιών.
- II. Σε αυτή που εμφανίζεται γιατί οι άνθρωποι βλέπουν ότι η αγορά προσφέρει τη δυνατότητα, η οποία συνήθως βασίζεται στο γεγονός να διαβλέπει

κάποιος μία ανεκμετάλλευτη δυνατότητα και να την αξιοποιεί με τον δικό του τρόπο.

Η επιχειρηματική ευκαιρία, προκύπτει και συνδέεται ως έννοια με την ύπαρξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας, δηλαδή του επιχειρηματία και της επιχείρησης και η οποία συμβαδίζει με τη δυνατότητα αξιοποίησης δεδομένων και τάσεων που παρουσιάζονται στην αγορά, δηλαδή στο επιχειρηματικό περιβάλλον.

Η αξιοποίηση μιας επιχειρηματικής ευκαιρίας, στοχεύει στη μετεξέλιξη της σε επιχειρηματική ιδέα ή και αντίστροφα στη βάση της οποίας θα στηριχθεί:

- ⊙ η δημιουργία μίας καινούργιας από κάθε άποψη επιχείρησης με ότι αυτό συνεπάγεται από πλευράς τόπου εγκατάστασης, επενδυτικών πρωτοβουλιών, κ.α.,
- ⊙ η επέκταση μίας ήδη υπάρχουσας επιχείρησης σε νέες επιχειρηματικές δραστηριότητες με στόχο την επίτευξη καλύτερου επιχειρηματικού ή οικονομικού αποτελέσματος.

Μια επιχειρηματική ιδέα, για να θεωρηθεί επιχειρηματική ευκαιρία, θα πρέπει να είναι εφικτή σε ότι αφορά στη δυνατότητα υλοποίησης, βιώσιμη και εξελίξιμη σε βάθος χρόνου, και κυρίως να έχει τη δυνατότητα να φτάσει στο ονομαζόμενο “νεκρό σημείο”, δηλαδή να περάσει στην κερδοφορία μέσα σε εύλογο διάστημα (συνήθως μικρότερο των τριών ετών).

Πρωτίστως όμως, θα πρέπει να εμπεριέχει το στοιχείο του ενθουσιασμού στη φάση της καλλιέργειας και εκκίνησης, καθώς και της συνεχούς εξέλιξης διαχρονικά, ώστε να μπορεί να οδηγήσει τον εμπνευστή της σε θετικό αποτέλεσμα σε συνδυασμό βέβαια με την όσο το δυνατόν περιορισμένη ανάληψη επιχειρηματικού ρίσκου.

Επομένως, η βάση για τη αξιοποίηση μιας επιχειρηματικής ευκαιρίας που θα οδηγήσει στη δημιουργία μιας βιώσιμης επιχείρησης, είναι η δυνατότητα

αναγνώρισης από μέρους του επιχειρηματία μιας επιχειρηματικής προοπτικής η οποία θα βασίζεται εκ των πραγμάτων στο γεγονός ότι ο ίδιος μπορεί να βλέπει οικονομικό όφελος σε σχέση με τη δυσκολία κάποιων άλλων, να το διακρίνουν και να δράσουν οικονομικά.

Προς αυτήν την κατεύθυνση, η ευστροφία, η δημιουργικότητα, η έμπνευση και η αποφασιστικότητα του επιχειρηματία είναι τα κύρια στοιχεία που βοηθούν στη σύλληψη ιδεών και την αξιοποίηση ευκαιριών, σε συνάρτηση πάντα με τις εκάστοτε επικρατούσες συνθήκες στο μικρο και μακρο επιχειρηματικό περιβάλλον.

Σήμερα, στο επιχειρηματικό γίγνεσθαι, επικρατεί η άποψη ότι τις περισσότερες φορές μια επιχειρηματική ιδέα προκύπτει από υπαρκτές ανάγκες, τις οποίες ο επιχειρηματίας εντοπίζει, αναλύει, συνθέτει και εν τέλει δημιουργεί την επιχειρηματική ευκαιρία ή και αντίστροφα.

Εν τέλει, βασικοί παράγοντες δημιουργίας επιχειρηματικών ευκαιριών αποτελούν: η εμπειρία, η γνώση, η πληροφορία, η τυχαία ανακάλυψη και κυρίως η διορατικότητα η ευστροφία και γενικά η προσωπικότητα του ίδιου του επιχειρηματία καθώς και η στάση και συμπεριφορά του απέναντι στο επιχειρηματικό ρίσκο και την επιχειρηματική πρωτοβουλία που αναλαμβάνει.

Ο εντοπισμός και η υλοποίηση μια επιχειρηματικής ευκαιρίας, αφορά στο στάδιο της αναγνώρισης, της ανάπτυξης και της αξιολόγησης, στάδια στα οποία ο επιχειρηματίας πρέπει να εστιάσει την προσοχή του για να περιορίσει τον επιχειρηματικό κίνδυνο και την αστοχία σε ότι αφορά τις αποφάσεις του.

Κατά τη φάση της αναγνώρισης, γίνεται ανάλυση του εσωτερικού και εξωτερικού περιβάλλοντος, η οποία αφορά τον εντοπισμό των αναγκών της αγοράς και της ύπαρξης αναγκαίων πόρων, τη συσχέτιση ανάγκης ή αναγκών με υφιστάμενους και

ανεκμετάλλευτους πόρους και επίσης τη συσχέτιση άγνωστων ή άσχετων μεταξύ τους αναγκών και πόρων.

Στη φάση της ανάπτυξης της επιχειρηματικής ευκαιρίας, ο επιχειρηματίας έχει καταλήξει στο εγχείρημα και αρχίζει να συγκεκριμενοποιεί και να ταιριάζει τις επιχειρηματικές του ιδέες, προσπαθώντας να εντοπίσει ανταγωνιστές ή ανταγωνιστικά προϊόντα ή υπηρεσίες, και να περιορίσει “το σφάλμα” στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό.

Τέλος, κατά τη φάση της ανάλυσης, σύνθεσης και αξιολόγησης της επιχειρηματικής ιδέας τίθενται συγκεκριμένα κριτήρια, αντικειμενικά και υποκειμενικά, με βάση τα οποία θα λάβει την τελική απόφαση και θα αναλάβει τις οποίες επιχειρηματικές πρωτοβουλίες.

Εν κατακλείδι, η πηγή – προέλευση επιχειρηματικών ιδεών και η μετεξέλιξή τους σε επιχειρηματική ευκαιρία – πρωτοβουλία αφορά:

- ⊙ Προσωπικές εμπειρίες του επιχειρηματία,
- ⊙ γνώση, πληροφορία, δικτύωση, επαφές,
- ⊙ συστηματική μελέτη και έρευνα,
- ⊙ χόμπι, ενασχόληση και ενδιαφέροντα,
- ⊙ τυχαία ανακάλυψη.

Ενώ ο εντοπισμός και η εδραίωσή της αφορά:

- ⊙ την ικανότητα του επιχειρηματία να τολμήσει,
- ⊙ την ευχέρεια επίλυσης προβλημάτων,
- ⊙ την ικανοποίηση ανάγκης,
- ⊙ τη δημιουργία προστιθέμενης αξίας ή υπεραξίας στον πελάτη,
- ⊙ τη δυνατότητα δημιουργίας αγοράς και κατ’ επέκταση κέρδους.

Εστιάζοντας το ενδιαφέρον στις επιχειρηματικές ευκαιρίες που αφορούν στην κοινωνική επιχειρηματικότητα και τις κοινωνικές πρωτοβουλίες, προκύπτει ότι αυτές σχετίζονται κυρίως με τις κοινωνικές ανάγκες, τις αναμενόμενες επιπτώσεις στο κοινωνικό σύνολο, την προσδοκώμενη απόδοση της κοινωνικής αποστολής και βέβαια στην κοινωνική συμμετοχή και υποστήριξη.

Μια κοινωνική επιχειρηματική ευκαιρία, για να είναι βιώσιμη, θα πρέπει να ικανοποιεί καταναλωτικές ανάγκες (ανάγκες πελατών), να κατακτήσει μερίδιο αγοράς, να τοποθετηθεί και να αποτελέσει μέρος του μεγέθους της αγοράς και κυρίως να προκαλέσει το ενδιαφέρον κοινωνικών επενδυτών, αν και η κοινωνική επιχειρηματικότητα έχει να κάνει περισσότερο με την καινοτομία και το κοινωνικό αντίκτυπο και λιγότερο με το κέρδος.

Ο αντίκτυπος της κοινωνικής επιχειρηματικότητας και της εν γένει αποστολής της, επηρεάζει και τον τρόπο με τον οποίο οι κοινωνικές επιχειρηματικές ευκαιρίες αναγνωρίζονται και αξιοποιούνται δεδομένου ότι το κέρδος που προκύπτει από τέτοιου είδους πρωτοβουλίες είναι ένα μέσο για την επίτευξη κοινωνικών στόχων και όχι αυτοσκοπός.

Εν ολίγοις, οι κοινωνικές επιχειρήσεις και πρωτίστως οι κοινωνικοί επιχειρηματίες εντοπίζουν αυτό που δεν λειτουργεί και λύνουν το πρόβλημα, αλλάζοντας το σύστημα, εξαπλώνοντας τη λύση και πείθοντας ολόκληρες κοινωνίες να κινηθούν προς μια άλλη κατεύθυνση.

Συμπερασματικά, και σε ότι αφορά στον τομέα της κοινωνικής επιχειρηματικότητας, υπάρχουν και διαρκώς προκύπτουν επιχειρηματικές ευκαιρίες, δεδομένου ότι η κοινωνική οικονομία είναι μια πραγματικότητα που δημιουργήθηκε για να παραμείνει, και το εν γένει οικοσύστημά της μπορεί να αποτελέσει ένα μέρος του επιχειρηματικού πάζλ αναδεικνύοντας νέες επιχειρηματικές ιδέες και νέα μοντέλα οικονομίας και επιχειρηματικότητας.

**ACT SOCIAL - Δράσεις για την υποστήριξη και την ενίσχυση
της κοινωνικής επιχειρηματικότητας σε τοπικό επίπεδο**
Π.3.1.4 - Εκπόνηση μελέτης για την ανάδειξη
των επιχειρηματικών ευκαιριών στη διασυνοριακή περιοχή

Interreg
Greece-Bulgaria
European Regional Development Fund

Επιχειρηματικές ευκαιρίες στη διασυνοριακή περιοχή

Μία επιχειρηματική ιδέα, για να μετεξελιχθεί σε ευκαιρία ή και αντίστροφα απαιτεί πέραν των άλλων και ένα εύλογο χρόνο ωρίμανσης που σχετίζεται – συναρτάται από παραμέτρους που καθορίζουν όχι μόνο τη διάρκεια αλλά και την ίδια την τύχη της όλης προσπάθειας.

Ειδικότερα, παράμετροι όπως η ύπαρξη κατάλληλου επενδυτικού περιβάλλοντος, ο βαθμός ωριμότητας – ετοιμότητας της ιδέας, η εξασφάλιση χρηματοδοτικών κεφαλαίων, οι αναγκαίοι πόροι ή πρώτες ύλες, τα δίκτυα - κανάλια διανομής, συμβάλλουν αποφασιστικά στην αναγνώριση ανάπτυξη και αξιολόγηση της επιχειρηματικής ευκαιρίας και κατ' επέκταση στην επιτυχή αντιμετώπιση των ενδιάμεσων εμποδίων, έως τον τελικό στόχο – αποτέλεσμα.

Η πιο βασική όμως παράμετρος επιτυχίας, είναι ο ίδιος ο επιχειρηματίας ή η ομάδα όταν αφορά κοινωνικές επιχειρήσεις και ειδικότερα: η επιχειρηματική κουλτούρα, εξειδίκευση, τεχνογνωσία και βέβαια η γενικότερη στάση, άποψη και θεώρησή του για το επιχειρείν και ακόμη, κυρίως η ηλικία. Σύμφωνα με έρευνα του Endeavor Greece, οι περισσότεροι επιτυχημένοι επιχειρηματίες σε διεθνή κλίμακα, είναι μεταξύ 25 και 45 ετών, διαθέτουν ουσιαστικά προσόντα, επαγγελματική εμπειρία και δίκτυο γνωριμιών, ενώ στρέφονται προς την επιχειρηματικότητα από συνειδητή επιλογή και στόχο την αξιοποίηση συγκεκριμένων ευκαιριών με απώτερο σκοπό το κέρδος.

Σύμφωνα με την ίδια έρευνα, οι νέες εταιρίες που δημιουργούνται, τα τελευταία χρόνια, αξιοποιούν κατά κανόνα δομικά πλεονεκτήματα της χώρας (Τουρισμός, Τρόφιμα) και ευκαιρίες που προκύπτουν λόγω της οικονομικής κρίσης(ανεργία, χρηματοπιστωτικές δυσκολίες, κ.α.)

Σαν βάση των παραπάνω αλλά και όλων όσων αναδείχθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια, η διασυνοριακή περιοχή προσφέρει βάσιμα επενδυτικές ευκαιρίες τόσο στον τομέα της αγροδιατροφής όσο και του τουρισμού.

Ειδικότερα:

Σε ό,τι αφορά **στον τομέα της αγροδιατροφής** το ενδιαφέρον επικεντρώνεται σε τρεις κατευθύνσεις:

- α)** Στα ποιοτικά και πιστοποιημένης ποιότητας και προέλευσης τρόφιμα κάτω από την ομπρέλα της μεσογειακής διατροφής που αφορά κυρίως την ελληνική πλευρά.
- β)** Στα ευρείας κατανάλωσης τρόφιμα.
- γ)** Στα λειτουργικά τρόφιμα, σε εκείνα δηλαδή που περιέχουν ιδιαίτερες ιδιότητες αναφορικά με τα οργανοληπτικά και θρεπτικά τους χαρακτηριστικά.

Ενώ, σε ό,τι αφορά τον τομέα του τουρισμού, το ενδιαφέρον επικεντρώνεται στη μετάβαση σε ένα ασυνήθιστο μείγμα τουριστικού προϊόντος με υψηλή προστιθέμενη αξία, που θα έχει ως αποτέλεσμα την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου με έμφαση στην ποιοτική αναβάθμιση και στην προώθηση ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού όπως:

- ✓ Τουρισμό υπαίθρου
- ✓ Γαστρονομικό τουρισμό
- ✓ Πολιτιστικό τουρισμό
- ✓ Χειμερινό τουρισμό
- ✓ Τουρισμός πόλεως

Ειδικότερα και σε ό,τι αφορά στην κλαδική και χωρική διάσταση της επιχειρηματικότητας του αγροδιατροφικού τομέα, το ενδιαφέρον επικεντρώνεται: Στα γαλακτοκομικά προϊόντα, όπου η δυναμική του κλάδου είναι ιδιαίτερα υψηλή και στις δύο διασυνοριακές περιοχές.

*Πιο συγκεκριμένα, στη **βουλγαρική περιοχή**, ως επιχειρηματική ευκαιρία θεωρείται η **αξιοποίηση των βουβαλίσσιου γάλακτος** όπου, συστήνεται και προτείνεται η επιχειρηματική δραστηριότητα σε ότι αφορά:*

- την συγκέντρωση, επεξεργασία, τυποποίηση και διάθεση βουβαλίσσιου γάλακτος,
- την παραγωγή γιαούρτης από βουβαλίσσιο γάλα,
- την παραγωγή τυριού (κασέρι) από βουβαλίσσιο γάλα.

Η παραπάνω επιχειρηματική δραστηριότητα, αφορά μικρομεσαίες επιχειρήσεις κοινωνικού χαρακτήρα τόσο από πλευράς επενδυτικών κεφαλαίων όσο και θέσεων απασχόλησης δεδομένου ότι θεωρούνται επιχειρήσεις έως και είκοσι (20) θέσεων εργασίας.

Το πλεονέκτημα της ιδέας – ευκαιρίας στηρίζεται στην ύπαρξη τοπικής πρώτης ύλης, στην ιδιαιτερότητα – μοναδικότητα – φήμη του βουβαλίσσιων γαλακτοκομικών προϊόντων και στη συνεχώς αυξανόμενη ζήτηση από πλευράς καταναλωτών, ενώ η εγκατάσταση της είναι σκόπιμο να γίνει σε τοποθεσίες όπου είναι εύκολη η συλλογή και προμήθεια της πρώτης ύλης.

Σε ό,τι αφορά στην ελληνική περιοχή, ο κλάδος των τυροκομικών χαρακτηρίζεται από σημαντική παραγωγική δυναμική και θεωρείται ο μεγαλύτερος σε αξία στο χώρο των τροφίμων στη χώρα. Ως επιχειρηματική ευκαιρία θεωρείται:

η αξιοποίηση υποπροϊόντων του γάλακτος και πιο συγκεκριμένα, ενός από το πιο σημαντικά από αυτά, του τυρόγαλου, το οποίο θεωρείται πολύτιμο, δεδομένου ότι το ελληνικό (αιγοπρόβειο) τυρόγαλο είναι πλούσιο σε στερεά και πρωτεΐνες, κατατάσσεται στη κατηγορία των λειτουργικών τροφίμων αλλά και στην πρώτη θέση σε σύγκριση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες με σημαντικές αντιυπερτασικές, αντικαρκινικές και αντιβακτηριδιακές ιδιότητες.

Η επιχειρηματική ευκαιρία, συνίσταται στη συλλογή, επεξεργασία και ενσωμάτωση του σε ήδη παραγόμενα τοπικά προϊόντα (κυρίως ζύμης) για τη δημιουργία νέων τροφίμων με ισχυρισμούς υγείας, ήτοι τρόφιμα με ευεργετικές ιδιότητες και θετικά αποτελέσματα όσον αφορά την ανθρώπινη υγεία. Μάλιστα, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει εκδώσει σχετικό κανονισμό (Ε.Κ 1924/2006), ο οποίος ρυθμίζει το καθεστώς χρήσης των ισχυρισμών διατροφής και υγείας.

Τα προϊόντα αυτής της κατηγορίας, αποκτούν ολοένα και περισσότερους οπαδούς σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο και η παραγωγή τέτοιων (νέων) προϊόντων από υφιστάμενες κατά κύριο λόγο επιχειρήσεις του αγροδιατροφικού τομέα κρίνεται και συστήνεται ως επιχειρηματική ευκαιρία σε περιοχές όπου παράγεται και επεξεργάζεται αιγοπρόβειο γάλα καθώς και από υφιστάμενες επιχειρήσεις κατεργασίας γάλακτος για την παραγωγή νέων καινοτόμων προϊόντων (τυριού) με διαφορετικές οργανοληπτικές ιδιότητες και υψηλές αποδόσεις.

Επίσης, συστήνεται η αξιοποίηση από επιχειρήσεις που παράγουν ροφήματα, αναψυκτικά ή προϊόντα από δημητριακά καθώς και επιχειρήσεις αρτοποιίας και ζαχαροπλαστικής.

Η συγκεκριμένη δραστηριότητα, δεν απαιτεί ιδιαίτερα κεφάλαια, δημιουργεί θέσεις εργασίας, ενώ ενισχύει την απασχόληση σε υφιστάμενες επιχειρήσεις μέσω της διατήρησης των θέσεων εργασίας ή/ και της δημιουργίας νέων.

Επιχειρηματική ευκαιρία και για τις δύο διασυνοριακές περιοχές, θεωρείται:

η παραγωγή και διάθεση αγροτικών προϊόντων που καλλιεργούνται με απολύτως φυσικό τρόπο, σε αγροκτήματα με το σύστημα της ολοκληρωμένης διαχείρισης και με κύριο χαρακτηριστικό την πολύ υψηλή ποιότητα και διατροφική του αξία.

Τόσο η παραγωγή όσο και η εμπορία και διάθεσή τους, εντάσσεται στην λογική της κοινωνικής επιχειρηματικότητας, που μπορεί να αναπτυχθεί με απόλυτη επιτυχία και στις δύο πλευρές της διασυνοριακής περιοχής.

Η καινοτομία της συγκεκριμένης ιδέας- ευκαιρίας, αφορά στη συμβολαιακή κατανάλωση ήτοι, την εκ των προτέρων συμφωνία με τους καταναλωτές, για το είδος, την ποιότητα, την ποσότητα, τον χρόνο και τον τόπο παράδοσης των παραγόμενων προϊόντων.

Η πρακτική αυτή, ενισχύει τις σχέσεις εμπιστοσύνης μεταξύ παραγωγών και καταναλωτών εξασφαλίζοντας ταυτόχρονα σταθερή πελατεία άρα και εισόδημα και παράλληλα, ποιοτικά προϊόντα και συνέπεια για τους καταναλωτές.

Η συγκεκριμένη δραστηριότητα, δεν απαιτεί κεφάλαια, δημιουργεί πολλές θέσεις εργασίας και συμβάλλει στη συγκράτηση του τοπικού πληθυσμού στην ύπαιθρο.

Μια επιπλέον ευκαιρία στον κλάδο της πρωτογενούς παραγωγής, αφορά στην:

καλλιέργεια, αρώνιας, δίκοκκου σιταριού (ζέας) και στέβιας στην περιοχή της Βουλγαρικής πλευράς. Τα προϊόντα αυτά, έχουν υψηλή διατροφική αξία με αποτέλεσμα η ζήτησή τους να αυξάνεται ραγδαία ενώ οι κλιματολογικές συνθήκες που επικρατούν στην περιοχή του Blagoevgrad, ευνοούν την καλλιέργεια τους δημιουργώντας συγκριτικό πλεονέκτημα σε επίπεδο παραγόμενης ποιότητας και ποσότητας.

Τα προϊόντα που μπορούν να παράξουν μεμονωμένα αλλά κυρίως από κοινού οι παραγωγοί της περιοχής εκτός από τις πρώτες ύλες είναι αποξηραμένη αρώνια και στέβια, τσάι καθώς και γλυκά του κουταλιού, σιρόπι και συνοδευτικές σάλτσες, ενώ από τον συνδυασμό ζέας με βουβαλίσιο γάλα, τραχανά, χυλοπίτες, κους κους και άλλα προϊόντα ζύμης.

Η δραστηριότητα αυτή, έχει οικοτεχνικό χαρακτήρα, δεν απαιτεί ιδιαίτερα κεφάλαια και δημιουργεί αρκετές θέσεις εργασίας στην ύπαιθρο.

Στην ίδια περιοχή, επιχειρηματική ευκαιρία αποτελεί:

η καλλιέργεια, συλλογή και επεξεργασία τοπικών αρωματικών φυτών από αγρότες της περιοχής μέσω κοινωνικών επιχειρήσεων για:

- την παραγωγή αποξηραμένων αρωματικών φυτών και βοτάνων
- τη δημιουργία επιχείρησης παραγωγής αιθέριων ελαίων μέσω απόσταξης
- την παραγωγή αναψυκτικών και ροφημάτων.

Σε ότι αφορά στην παραγωγή αιθέριων ελαίων, είναι μια άκρως επικερδής δραστηριότητα με μεγάλη ζήτηση από εταιρείες καλλυντικών, η οποία δεν απαιτεί ιδιαίτερα κεφάλαια και μέσω συμβολαιακής γεωργίας ή και από τους ίδιους τους παραγωγούς, μπορεί να λειτουργήσει βιώσιμα δημιουργώντας θέσεις εργασίας τόσο κατά την παραγωγή όσο και κατά την επεξεργασία.

Αναφορικά με την παραγωγή αναψυκτικών από τοπικά αρωματικά φυτά και βότανα, είναι μια επίσης επικερδής δραστηριότητα η οποία όμως απαιτεί κεφάλαια για την ίδρυσή της ενώ δημιουργεί και αρκετές θέσεις εργασίας.

Η συγκεκριμένη δραστηριότητα γνωρίζει άνθηση στην Βόρειο Ελλάδα (περιοχή Α.Μ.Θ) αλλά και στο εξωτερικό και έχει το πλεονέκτημα ότι χρησιμοποιεί τοπικές πρώτες ύλες (βότανα, στέβια, μέλι), ενώ κερδίζει συνεχώς οπαδούς (κυρίως νέους) που ενδιαφέρονται για νέα υγιεινά και ποιοτικά τοπικά προϊόντα, αποφεύγοντας συστηματικά αντίστοιχα προϊόντα πολυεθνικών εταιρειών.

Στην ίδια λογική, (αξιοποίηση τοπικών πρώτων υλών) κινείται και:

η ίδρυση και λειτουργία μικροζυθοποιίας με πρώτη ύλη το ντόπιο κριθάρι που παράγεται στην περιοχή της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας όπου παρατηρείται ιδιαίτερη «κινητικότητα» σε ότι αφορά στην παραγωγή και κατανάλωση μύρας.

Η συγκεκριμένη δραστηριότητα, αποτελεί επιχειρηματική ευκαιρία για την ελληνική πλευρά, παρά το ότι έχουν δημιουργηθεί και άλλες παρόμοιες στη Βόρειο Ελλάδα, διότι η ζήτηση μύρας μικρών επώνυμων παραγωγών αυξάνεται συνεχώς.

Είναι δραστηριότητα μικρού μεγέθους και χαμηλών απαιτήσεων αναφορικά με το κεφάλαιο ίδρυσης και λειτουργίας έχει μεγάλη πελατειακή βάση λόγω της γεωγραφικής περιοχής που απευθύνεται (Βόρεια Ελλάδα) και ταιριάζει / συνάδει με την Κοινωνική Οικονομία και επιχειρηματικότητα.

Στην ευρύτερη περιοχή του Δήμου Θέρμης, αλλά και των όμορων Δήμων, προβάλλεται ως επιχειρηματική ευκαιρία:

*η δημιουργία **πολυλειτουργικού αγροκτήματος** στο πλαίσιο κοινωνικής επιχείρησης, δίδοντας έμφαση και προτεραιότητα στην απασχόληση και κοινωνική ενσωμάτωση ατόμων από ευπαθείς και ευάλωτες κοινωνικές ομάδες. Η έκταση του αγροκτήματος, μπορεί να ενοικιασθεί από ιδιοκτήτες αλλά και να εξασφαλισθεί από παραχώρηση έκτασης που ανήκει στο δημόσιο ή σε ΟΤΑ δεδομένου ότι το ελληνικό θεσμικό πλαίσιο ευνοεί και στηρίζεται τέτοιου είδους πρωτοβουλίες (Ν.4555/18).*

Η παραγωγική δραστηριότητα ενός τέτοιου αγροκτήματος, στηρίζεται στη λογική της βιολογικής καλλιέργειας και εκτροφής ντόπιων ποικιλιών και φυλών με βιοδυναμικές μεθόδους δηλαδή, διατηρούνται τα στοιχεία της οργανικής-βιολογικής καλλιέργειας και εκτροφής με στόχο το αγρόκτημα να μετασχηματιστεί σταδιακά σε ένα ζωντανό οργανισμό με τη μέγιστη εφικτή αυτάρκεια, τη μείωση των εισροών και την αύξηση της παραγωγικότητας.

Με τον τρόπο αυτό, ενισχύεται η ιδιοτυπία του αγροκτήματος και τα προϊόντα γίνονται επώνυμα, φέρουν σήμα, διαμορφώνουν τη δική τους ταυτότητα και συνδέονται με ξεχωριστές γεύσεις και υψηλές οργανοληπτικές ιδιότητες.

Ακόμη:

*η καλλιέργεια μανιταριών σε υπόστρωμα που παράγεται από υπολείμματα καφέ, αποτελεί επιχειρηματική ευκαιρία τόσο για την ελληνική όσο και για τη βουλγαρική πλευρά αφενός εξαιτίας της σταθερής ζήτησης και κατανάλωσης καλλιεργημένων μανιταριών (κυρίως *pleurotus*) και αφετέρου της δυνατότητας καλλιέργειας σε υπόστρωμα από το κατακάθι του καφέ. Η συγκεκριμένη πρώτη ύλη, υπάρχει σε πολύ μεγάλες ποσότητες στις καφετέριες των αστικών και ημιαστικών κέντρων (τουλάχιστον) και των δύο διασυνοριακών περιοχών.*

Συνεπώς, μία τέτοια επιχειρηματική ιδέα μπορεί να ευδοκιμήσει σε πολλά μέρη των δύο διασυνοριακών περιοχών μέσα από κοινωνικές επιχειρήσεις των οποίων τα μέλη αφού αποκτήσουν την κατάλληλη τεχνογνωσία, συλλέγουν την πρώτη ύλη, παρασκευάζουν το οργανικό υπόστρωμα, κάνουν την σπορά και την επώαση και διαθέτουν το τελικό προϊόν σε ατομικές οικολογικές συσκευασίες στους καταναλωτές, προκειμένου να παράξουν στο σπίτι τους τα δικά τους φρέσκα μανιτάρια (διάρκεια παραγωγής 15 ημέρες και τουλάχιστον 2 συγκομιδές).

Η συγκεκριμένη δραστηριότητα, είναι χαμηλού επιχειρηματικού ρίσκου και απαιτεί ελάχιστα κεφάλαια, μπορεί δε να τύχει μεγάλης γεωγραφικής διασποράς αναφορικά με τον τόπο παραγωγής και τις προτιμήσεις του καταναλωτικού κοινού.

Σε ό,τι αφορά στον **τομέα του τουρισμού** το ενδιαφέρον επικεντρώνεται σε:

- ⊙ υπηρεσίες τεχνικής υποστήριξης τουριστικών υποδομών,
- ⊙ υπηρεσίες εξυπηρέτησης τουριστικών δραστηριοτήτων,
- ⊙ υπηρεσίες διαχείρισης και εκμετάλλευσης.

Ειδικότερα:

Επιχειρηματική ευκαιρία, θεωρείται η δημιουργία κοινωνικής επιχείρησης που τα μέλη της θα παρέχουν:

υπηρεσίες φροντίδας κήπων, καλλωπισμού και συντήρησης τουριστικών καταλυμάτων, επισκευής μικροβλαβών και γενικά τεχνική υποστήριξη και φροντίδα για την εύρυθμη λειτουργία των τουριστικών αυτών υποδομών των οποίων οι ιδιοκτήτες είτε μένουν μακριά είτε αδυνατούν να τα συντηρήσουν οι ίδιοι.

Η συγκεκριμένη επιχειρηματική δραστηριότητα, μπορεί να τύχει εφαρμογής και στις δύο διασυνοριακές περιοχές, και μάλιστα σε ευρεία γεωγραφική κλίμακα λόγω της μεγάλης διασποράς των καταλυμάτων και των αυξημένων αναγκών σε αριθμό και κυρίως σε χρονική ανταπόκριση. Απαιτεί ελάχιστα κεφάλαια, έχει χαμηλό επιχειρηματικό ρίσκο και προσφέρει πάρα πολλές θέσεις εργασίας.

Προς την ίδια κατεύθυνση, επιχειρηματική ευκαιρία αποτελεί και για τις δύο διασυνοριακές περιοχές:

η καλλιέργεια, εμπορία και διάθεση καλλωπιστικών φυτών και δέντρων από ντόπιες ποικιλίες για τουριστικά καταλύματα, σπίτια και επαύλεις που έχουν ανάγκη από πράσινο αλλά και από μεμονωμένες επιχειρήσεις ή ιδιώτες που θέλουν να προμηθευτούν φυτά για τους κήπους τους. Τα μέλη μιας τέτοιας κοινωνικής επιχείρησης πέραν από την παραγωγή του φυτωριακού υλικού μπορούν να αναλάβουν και την φύτευση και συντήρησή τους.

Η παραπάνω επιχειρηματική δραστηριότητα, μπορεί να τύχει ευρείας γεωγραφικής εφαρμογής και στις δύο διασυνοριακές περιοχές δεδομένου των πολλών αναγκών σε όλες τις αγροτικές και αστικές μικροζώνες των δύο περιοχών.

Στον τομέα των τουριστικών υπηρεσιών, επιχειρηματική ευκαιρία θεωρείται:

η ίδρυση και λειτουργία κοινωνικής επιχείρησης καθαρισμού που θα απευθύνεται στα τουριστικά καταλύματα τα οποία δεν έχουν δικό τους προσωπικό.

Η συγκεκριμένη δραστηριότητα, θα έχει καθολική απήχηση δεδομένης της μεγάλης ζήτησης και της μειωμένης προσφοράς ανάλογων υπηρεσιών, ειδικά σε απομακρυσμένες περιοχές της υπαίθρου όπου τέτοιες υπηρεσίες σπανίζουν και οι ανάγκες είναι υπαρκτές λόγω της λειτουργίας πολλών καταλυμάτων αλλά και καταστημάτων εστίασης και αναψυχής.

Η δραστηριότητα αυτή έχει χαμηλό επιχειρηματικό ρίσκο, απαιτεί ελάχιστα κεφάλαια ίδρυσης και λειτουργίας, ενώ η χωροθέτηση της αφορά όλη τη διασυνοριακή περιοχή (Ελλάδα – Βουλγαρία) δεδομένης της μεγάλης τουριστικής δραστηριότητας και διασποράς στην ύπαιθρο (κυρίως) των δύο περιοχών.

Επιχειρηματική ευκαιρία, αποτελεί:

και η από κοινού διαχείριση ιδιοτήτων ή μη τουριστικών καταλυμάτων στο πλαίσιο λειτουργίας κοινωνικής επιχείρησης. Ειδικότερα η διαχείριση και εκμετάλλευση τουριστικών καταλυμάτων πάσης φύσεως είναι δύσκολη υπόθεση αν επιχειρήσει ο ιδιοκτήτης να λειτουργήσει έξω από συνεργασίες με tour operators, ειδικά μάλιστα όταν δεν βρίσκεται επί τόπου αλλά μένει ή δραστηριοποιείται αλλού.

Συνεπώς, η διαχείριση – εκμετάλλευση επί προμήθεια αυτών των υποδομών δίδει την δυνατότητα αμφίδρομης συνεργασίας χωρίς μεσάζοντα και με μεγαλύτερο περιθώριο κέρδους για όλους τους εμπλεκόμενους.

Στη συγκεκριμένη περίπτωση μπορούν να παρέχονται και άλλες υπηρεσίες, πχ καθαριότητας, συντήρησης, επισκευής στην λογική των ολοκληρωμένων τουριστικών υπηρεσιών και εξυπηρετήσεων. Η εφαρμογή της αφορά και τις δύο διασυνοριακές περιοχές, προσφέρει την δυνατότητα τοπικής απασχόλησης και απαιτεί ελάχιστα κεφάλαια ίδρυσης και λειτουργίας.

Υπηρεσίες θεματικού τουρισμού. Η συγκεκριμένη δραστηριότητα αποτελεί επιχειρηματική ευκαιρία σε περιοχές που αναπτύσσεται ποδηλατικός τουρισμός και υπάρχουν ειδικές ποδηλατικές διαδρομές Βουνού, καθώς και σε περιοχές που βρίσκουν εφαρμογή *extreme sports*, όπως πχ αναρρίχηση, ορειβασία, καγιάκ, χειμερινά σπορ, σκι, κ.λπ.

Στη συγκεκριμένη περίπτωση, επιχειρηματική δραστηριότητα αποτελεί τόσο η ενοικίαση όσο και η διδασκαλία – καθοδήγηση, ξενάγηση και συνοδεία επισκεπτών – αθλητών – ενδιαφερομένων για τέτοιου είδους δραστηριότητες, οι οποίοι μπορούν να συστήσουν κοινωνική επιχείρηση και να εργασθούν οι ίδιοι σε αυτή προσφέροντας τις υπηρεσίες τους ανάλογα με τη γνώση, την ειδίκευση και τα ενδιαφέροντά τους.

Είναι μια επιχείρηση που απαιτεί κεφάλαια σε ότι αφορά την αγορά του εξοπλισμού (ανάλογα με το είδος και το πλήθος), προσφέρει θέσεις εργασίας, λειτουργεί όλο το χρόνο και θεωρείται χαμηλού επιχειρηματικού ρίσκου αν λειτουργήσει σε τοποθεσίες που υπάρχει σχετική ζήτηση.

Ο κατάλληλος τόπος εγκατάστασης είναι οι ορεινές περιοχές, τόσο της ελληνικής όσο και της βουλγαρικής πλευράς και συστήνεται λόγω του συνεχούς ενδιαφέροντος για τέτοιου είδους υπαίθριες δραστηριότητες και της ανάλογης ζήτησης.

Υπηρεσίες προσβάσιμου τουρισμού. Αφορά επιχειρηματική ευκαιρία ίδρυσης και λειτουργίας επιχείρησης, η οποία θα προσφέρει υπηρεσίες προς επισκέπτες οι οποίοι αντιμετωπίζουν διάφορες δυσκολίες και εμπόδια όσον αφορά τις τουριστικές τους επιλογές και προτιμήσεις.

Ειδικότερα η συγκεκριμένη δραστηριότητα απευθύνεται σε ηλικιωμένους, ΑμεΑ, ζευγάρια με μικρά παιδιά, μονογονεϊκές οικογένειες, διαβητικούς, άτομα με ιδιαίτερα χόμπι, κ.α. και αφορά υπηρεσίες εξυπηρέτησης ώστε οι συγκεκριμένοι επισκέπτες να απολαύουν τις διακοπές αυτές χωρίς δυσκολίες, πχ δημιουργική απασχόληση παιδιών, μετακινήσεις, ξενάγηση ηλικιωμένων και ΑΜΕΑ, οδηγοί βουνού, παρασκευή γευμάτων για ειδικές κατηγορίες καταναλωτών, κ.α.

Η συγκεκριμένη δραστηριότητα, είναι χαμηλού κόστους και επιχειρηματικού ρίσκου, δημιουργεί αρκετές θέσεις απασχόλησης και μπορεί να ιδρυθεί σε πολλές περιοχές (αστικές, ημιαστικές και ορεινές) και των δύο διασυνοριακών περιοχών με πολύ μεγάλη πιθανότητα επιτυχίας λόγω της αυξημένης ζήτησης υπηρεσιών που αφορούν τον προσβάσιμο τουρισμό.

Συμπερασματικά, οι επιχειρηματικές ιδέες και ευκαιρίες όπως φαίνεται είναι πολλές και για τις δύο διασυνοριακές περιοχές και όπως φαίνεται, πολύ περισσότερες από αυτές που παρουσιάστηκαν παραπάνω, γεγονός ιδιαίτερα ενθαρρυντικό και ελπιδοφόρο που οφείλεται κατά κύριο λόγο στα πλεονεκτήματα και τις δυνατότητες των δύο περιοχών στους τομείς της αγροδιατροφής και του τουρισμού.

Για να μπορέσουν όμως αυτές οι ιδέες – ευκαιρίες να γίνουν επιτυχημένες κοινωνικές επιχειρήσεις θα πρέπει να τύχουν ιδιαίτερης μελέτης, προσοχής και κατάλληλων χειρισμών από μέρους των ιδρυτών τους.

Ειδικότερα θα πρέπει να:

- ☑ Περιέχουν το λιγότερο δυνατό επιχειρηματικό ρίσκο.
- ☑ Γνωρίζουν και να διαχειρισθούν με επιτυχία τις επιχειρηματικές ιδέες – ευκαιρίες.
- ☑ Εξασφαλίσουν διαχρονικά θετικά οικονομικά αποτελέσματα.
- ☑ Παράγουν προϊόντα και να παρέχουν υπηρεσίες υψηλής ποιότητας, αναγνωρισιμότητας και φήμης.
- ☑ Παρακολουθούν τις τάσεις και τις προτιμήσεις της αγοράς.
- ☑ Χρησιμοποιούν καινοτόμα μέσα, μεθοδολογίες και τεχνικές.
- ☑ Στηριχθούν στο συναίσθημα και στην κουλτούρα των καταναλωτών.
- ☑ Επενδύουν στον ανθρώπινο παράγοντα με συνεχή εκπαίδευση και βελτίωση των δεξιοτήτων του.
- ☑ Διαθέτουν κοινωνική ευαισθησία και συνείδηση.